

Упровадження акмеологічних підходів у роботу навчального закладу

В умовах докорінної зміни українського суспільства перед освітою і освітянами постає гостра необхідність якісно нових підходів до організації та змісту освітньої діяльності. Ганна Сазоненко пропонує використовувати акмеологічний підхід, який дає змогу створити успішну освітню систему і котрий ефективно використовує в Українському гуманітарному ліцеї Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Акмеологія (від гр. *акме* – вершина) – це наука про здобутки людини у професійному особистісному розвитку та яка є основою педагогіки успіху. Акмеологія як інтегрована наука нової галузі знань людинознавства зумовила зародження сучасних акмеологічних напрямів, зокрема педагогічної та шкільної акмеології.

Педагогічною акмеологією є новий і перспективний напрям гуманітарних наук, який інтегрує знання про людину на етапі досягнення нею успіху в навчально-виховній діяльності (самоосвіті).

Концепція педагогічної акмеології, педагогіки успіху базується на чотирьох складових:

- * принцип потенційної реалізації людини;
- * акмеологічної концепції індивідуальності;
- * акмеологічної концепції педагогічної майстерності;
- * акмеологічної концепції здоров'я.

Оскільки акмеологія – це й наука про вдосконалення людини, психолого-педагогічний супровід у досягненні вершини («акме») у фізичному, духовно-моральному і професійному розвитку, зусилля педагогічного колективу ліцею спрямованні на забезпечення акмеологічного характеру освітнього простору, у центрі якого – плекання успішної людини, формування позитивної мотивації успіху.

Основними завданнями ліцейної акмеології є:

- * створення простору спільної життєтворчості всіх вікових груп, визначення мети життя і життєвих пріоритетів;
- * навчання мистецтва життя;
- * становлення самостійної особистості, яка вміє приймати рішення і нести за них відповідальність, володіє критичним мисленням;
- * формування зрілого інтелектуального і духовного ставлення до життя;
- * сприяння оволодіння науковими знаннями;
- * виховання культури життєвого самовизначення, соціально активного ставлення до життя; допомога в оволодінні методами, способами ефективної соціальної взаємодії, освоєння на сучасному рівні політичних, економічних, правових знань;
- * розвиток толерантності, розуміння іншого й відчуття взаємозалежності; здійснення загальних проєктів, які навчають бути готовими до врегулювання конфліктів в умовах поваги цінностей плюралізму, взаєморозуміння й миру;
- * сприяння розквіту особистості, незалежності; виховання здатності свідомо передбачувати майбутнє, прогнозувати та визначати його, обирати життєву стратегію, свій життєвий проєкт;
- * допомога в оволодінні етичною теорією в її людських формах, сприяння моральному самовизначенню; культивуванню загальнолюдських цінностей [2].

Поставлені завдання зумовили й головну мету ліцею – плекання національної еліти України, людей національно-державницького, патріотично-гуманістичного типу світосприйняття і світорозуміння, громадян незрадливої любові до свободи, Вітчизни, особистостей сильних волею та характером [2; с. 235].

Основною освітньої моделі ліцею постає філософія українознавства (рис. 1), що полягає в ствердженні україноцентризму як філософії викладання

предметів, наповнення навчальних програм українознавчим змістом, ведення інтерактивного курсу українознавства [2; с. 158].

Рисунок 1. Акмеологічна концепція становлення і розвитку навчального закладу

Шкільна акмеологія — це наука про саморозвиток людини як суб’єкта життєдіяльності в освітньому просторі школи. Основні дефініції, що є базовими для шкільної акмеології: «акме», професіоналізм, зрілість, самість, акмеологічний простір, акмеологічні технології, акмеологічна школа, педагог-акмеолог, акмеологічний моніторинг.

Актуальність акмеологічних концепцій шкільної освіти зумовлена низкою причин:

- * основною серед них є та, що лише поодиноким людям вдається реалізувати (без особливої сторонньої допомоги) закладений у них внутрішньо особистісний потенціал розвитку;
- * низький рівень самореалізації особистості пояснюється також невідповідністю якості освіти сучасним вимогам;
- * на фоні соціальної девальвації знань і престижу освіти знижується мотивація учнів до високоякісної освіти, яка б забезпечила високу якість життя;

*згідно з даними, представленими В.Максимовою, кореляція між рівнем навченості та розвитком інтелекту учня становить лише 33 %, до складу учнів із високим рівнем навченості (відповідно до навчальних програм) потрапляють й учні із середнім і навіть низьким рівнем розвитку інтелекту (за Д. Векслером). У свою чергу серед дітей із середнім і навіть низьким рівнем розвитку інтелекту спостерігається високий рівень його реалізації. Це саме бачимо і в українській системі освіти, про що свідчать результати міжнародних досліджень (TIMS, PISA).

* до причин також належать відсутність технологій розвитку життєтворчості кожного учня з огляду на здібності, обдарування та внутрішньоінтенційну спрямованість; переважне використання репродуктивних технологій у шкільній освіті; недостатня розробленість акметехнологій, зорієнтованих на розвиток творчого мислення і дії;

* варто також наголосити й а визначальній ролі педагогів, які ще й сьогодні не готові працювати з учнями «крайніх полюсів»: дітьми, що відстають у навчанні та обдарованими;

*мірою досконалості суспільства, а також критерієм оцінювання соціально-економічної політики кожної держави, є здатність найповнішим чином забезпечити розвиток і реалізацію людського потенціалу своїх громадян.

Усе це зумовило розробку перших акмеологічних концепцій шкільної освіти [3, с. 8-9].

При застосуванні акмеологічного підходу велике значення має саме вчитель. Учитель-акмеолог – це людина, яка є духовно, професійно та соціально зрілою. Саме ці три компоненти й вирізняють учителя-акмеолога. Крім того, це ще й володіння акметехнологіями, здатність правильно спрямовувати вплив акмеологічного освітнього простору. Акмеологічний простір – це не даність, це те, що ми створюємо самі у своєму навчальному закладі. Кожен педагог у школі створює свій акмеологічний простір, який

впливає на розвиток, виховання дітей. Цей простір є визначальним у впливовості педагога на вихованців, особливо старшокласників [5]. Спільна праця вчителя й учня веде до успіху обох і закладу загалом. Оскільки інтелектуальна праця в світі цінується найбільше, педагогічна діяльність учителів УГЛ відзначається іменними стипендіями. У 2001 році започатковані такі конкурси як «Творчість-Менеджмент-Управління», «Творчість-Молодість-Престиж» (для молодих вчителів), «Творчість-Науковість-Результативність», «Творчість-Патріотизм-Вихованість», «Творчість-Мудрість-Успіх». А з 2009 року у ліцеї розроблено та затверджено науково-методичною радою конкурси: «Учитель року», «Науковець року», «Куратор року», «Учень року», «Меценат року».

Зрілість із погляду шкільної акмеології – це соціально-педагогічний результат, який виникає в процесі взаємодії соціально і педагогічного середовища розвитку учня.

Переорієнтація освіти на особистість учня вимагає реалізації найважливіших принципів акмеології як науки та методів досягнення акме. Самоорганізація індивідуальності (як єдність індивіда, особистості та суб'єкта діяльності) складається з двох процесів - самопідготовки й самореалізації.

Самопідготовка означає формування творчого потенціалу індивідуальності, а самореалізація - утілення цього потенціалу в життя. Своєю чергою самопідготовка складається з двох процесів - самоосвіти і самовиховання.

Перша передбачає набуття таких знань і навичок, які обрані індивідуально людиною. Другий - розвиток таких моральних якостей, які не гарантуються соціальним середовищем, у якому розвивається особистість. Особливо значущими є виховання таких якостей, що дають можливість протистояти, перемагати труднощі й досягати поставленої мети. Ще важливішим є двоїстість процесу самореалізації як комбінації самоактуалізації та самоутвердження. Самоактуалізація передбачає

одержання результату, що становить для особистості найвищу цінність. Але цього недостатньо для повної самореалізації. Другий крок полягає в тому, аби досягти громадського суспільно визнаного результату. Тільки після цього можна переконатись у його значущості й не лише для конкретного індивідууму, а й для соціуму. Без громадського визнання результату індивідуальної діяльності самореалізація неможлива. Отже, в основі розвитку - "самість", яку можна подати у вигляді схеми (рис. 2) [2; с. 292].

Зрілість із погляду шкільної акмеології – це соціально-педагогічний результат, який виникає в процесі взаємодії соціального й педагогічного середовища розвитку учня.

Рисунок 2. Саморозвиток-Самість

Освітніми технологіями, на думку Ганни Сазоненко та її колективу, є інтегрована модель, що об'єднує в єдину цілісну систему мету, зміст, дидактичний комплекс (педагогічні умови, методи, прийоми, засоби, інформаційно-технологічне забезпечення) та результат навчально-виховного процесу, побудовану на філософії та методології українознавства, життєтворчої особистості [2].

Акмеологічні освітні технології — це технології, які, з одного боку, спрямовані на саморозвиток учня відповідно до його природних здібностей, нахилів, обдарувань і внутрішньої інтенції в умовах варіативності (індивідуалізації) освітніх програм, а з другого боку, це технології, спрямовані на досягнення кожним учнем своїх можливих найвищих результатів за умови поєднання зусиль партнерів освітнього процесу, що

забезпечують педагогічний супровід вихованців (у контексті ліцею це вчителі-предметники, практичні психологи, педагоги-куратори, бібліотекар, соціальний педагог, викладачі університету (профільних навчальних дисциплін і спецкурсів), керівники мистецьких студій і творчих об'єднань) [3, с. 11].

Основними акметехнологіями, які використовуються в ліцеї є:

Кооперована, чи то співробітницька технологія навчання ґрунтується на новій філософії конструктивізму й постмодернізму, яка стає методологічною основою освітньої політики, філософією людства в ХХІ столітті. Основні ідеї цієї філософії зводяться до необхідності підготовки відповідальних, творчих, активних людей, які шанують дивертисивність, діалог культур і спільне навчання викладачів й учнів.

Сутність **проектної технології** ми вбачаємо у функціонуванні цілісної системи дидактичних засобів (змісту, методів, прийомів тощо), що адаптує навчально-виховний процес до структурних і організаційних вимог навчального проектування. Воно, своєю чергою, передбачає системне і послідовне моделювання тренувального розв'язання проблемних ситуацій, що вимагають від учасників освітнього процесу пошукових зусиль, спрямованих на дослідження та розроблення оптимальних шляхів їх розв'язання (проектів), їх неодмінний публічний захист й аналіз підсумків упровадження.

Модульно-тьюторська технологія - особлива педагогічна технологія, що засновується на взаємодії учня і тьютора під час опанування модуля як відносно самостійної частини навчально-виховного процесу з метою усвідомлення і реалізації учнем власних освітніх цілей і завдань.

Інформаційна освітня технологія (ІОТ) - модель навчально-виховного процесу, у якій мета досягається насамперед за рахунок найповнішого використання можливостей комп'ютерів (комп'ютерних мереж) та програмного забезпечення.

Особистісно зорієнтоване навчання - це освітня технологія, головною метою якої є взаємний і плідний розвиток особистості педагога та його учнів на основі рівності в спілкуванні й партнерства в спільній діяльності.

Основне завдання - надання допомоги учневі у визначенні свого ставлення до самого себе, інших людей, навколишнього світу, своєї професійної діяльності.

Родинне виховання. Родина - це і рід, покоління людей із спільними інтересами, спільною діяльністю, у яких панує пошана одне до одного і взаємодопомога.

Родина - це перша школа найбільшого і найважливішого скарбу людини - рідної мови. Родинне виховання - перша природна й постійно діюча ланка національного виховання.

Проблемно-пошукова технологія. Мета: не лише засвоєння результатів наукового пізнання, системи знань, а самого процесу одержання цих результатів, розвиток пізнавальної самодіяльності учня та його творчих здібностей. В основу покладено принцип пошукової навчально-пізнавальної діяльності.

Проблемно-орієнтоване навчання – це навчально-пізнавальна діяльність учнів в умовах проблемної ситуації, самостійного аналізу проблемних ситуацій, формулювання проблем і розв'язання шляхом висування пропозицій, гіпотез, їх обґрунтування і доведення, а також шляхом перевірки правильності розв'язання.

Моделююча технологія. Під моделюючими технологіями ми розуміємо цілісні системи дидактичних засобів (змісту, методів, прийомів тощо), які передбачають організацію навчально-виховного процесу як послідовність змодельованих навчально-тренувальних ситуацій.

Акмеологічною основою моделюючих технологій є забезпечення переходу від пізнавальних ситуацій до потреби в знаннях та їх практичного застосування. Важливою особливістю їх застосування можна вважати їхню універсальність, тобто придатність до використання при викладанні будь-

якого предмета. Ще однією особливістю є розвивальний характер моделюючих технологій, який проявляється у специфічних способах навчання, що сприяють активізації внутрішнього механізму особистісного розвитку учнів, їхніх інтелектуальних здібностей і вольових рис.

Продуктивне навчання (Productive Learning) як цілісна концепція виникла порівняно нещодавно. Першим освітнім проектом, який пов'язує із продуктивним навчанням, була програма нью-йоркської школи „City-as-School” («Місто-як-школа», або «Школа без стін»), що виникла на початку 70-х років. Основна мета полягала у створенні освітньої системи, яка б забезпечила одержання загальної професійної освіти й адаптацію особистості до нових соціально-економічних умов [1].

Акмеологічна школа – це не новий тип чи статус школи, це її новий рівень розвитку, який повинен допомогти вивести країну завдяки вихованню і навчанню, це школа стійкого розвитку вчителя і учня в нестабільному суспільстві, школа цілісного розвитку людини, школа життя.

Акмеологічну школу розглядають як єдину навчально-виховну систему, а процес виховання – як домінуючий, нерозривно пов'язаний із процесом навчання. Удосконалення освітніх систем на засадах акмеологічних ідей сприяє підвищенню якості освіти. Акмеологія шкільної освіти відкриває прогресивний шлях розвитку, оскільки інтегрує знання з педагогіки й психології та створює новий методологічний підхід до проектування освітніх систем сучасної школи, до забезпечення якості освіти в умовах стійкої еволюції українського суспільства [4, с. 14].

Список використаних джерел

1. Акмеологічна модель ліцею [Електронний ресурс] // Український Гуманітарний ліцей КНУ імені Тараса Шевченка м. Києва. – К., 2002. – Режим доступу: http://www.uhl-edu.kiev.ua/ukr/technologies/akme_2.html. – Назва з екрана.

2. Педагогіка успіху (досвід становлення акмеологічної системи ліцею). – К. : Гнозис, 2004. – 684 с.
3. Шкільна акмеологія: для кого й навіщо, або Що є мірою досконалості суспільства? // Упр. освітою. – 2010. – Верес. (№ 18). – С. 8–11.
4. Шкільна акмеологія: для кого й навіщо, або Що є мірою досконалості суспільства? // Упр. освітою. – 2011. – 7 січ. (№ 1). – С. 10–14.
5. Я – людина освіти : інтерв'ю з директором ліцею [Ганою Сазоненко з нагоди виходу наук.-метод. посіб. «Акмеологія шкільної освіти» / інтерв'ю провела Наталія Валентик] // Директор шк. – 2010. – Листоп. (№ 44). – С. 3–5.